

Uttalelser

Vedtatt på LOs 36. ordinære kongress,
5. til 9. mai 2025

BOKMÅL

Innhold

Fagligpolitisk uttalelse: Trygg velferd – trygge jobber	3
Næringspolitisk uttalelse	6
Samferdselspolitisk uttalelse	12
Bolig til alle	16
Kulturpolitisk uttalelse	19
Uttalelse om Palestina	22
Uttalelse om Ukraina og sikkerhet i Europa	24
Et seriøst arbeidsliv – også etter valget i 2025	26
Uttalelse om Myanmar	29

Fagligpolitisk uttalelse:

Trygg velferd – trygge jobber

Stortingsvalget i september er et retningsvalg – et valg mellom en politikk for utjevning og mindre forskjeller og en politikk som innebærer at forskjellene øker. Arbeiderbevegelsen har siden starten vært den viktigste pådriver for en politikk som reduserer forskjeller og motvirker ulikhet. Høyresiden i norsk politikk står for det motsatte, både gjennom skattepolitikken og velferdspolitikken. Derfor mener LO at det er viktig at våre medlemmer bruker stemmeretten og bidrar til et flertall på Stortinget som ønsker en politikk som sikrer et samfunn med små forskjeller.

Målet om små forskjeller har stått sentralt i utviklingen av den norske modellen og har bidratt til høy tillit. Når disse virker sammen, danner det et viktig grunnlag for vår høye verdiskaping. Større forskjeller reduserer tilliten i samfunnet, truer demokratiet, reduserer livskvalitet og framtidsutsikter. I en tid hvor demokratiske institusjoner er under press over store deler av verden, er det ekstra viktig å ta vare på de kvalitetene som danner grunnlaget for samholdet i det norske samfunnet. I land hvor den kollektive identiteten svikter og opplevelsen er manglende representasjon i de brede styringspartiene for store grupper i befolkningen, vokser ytre høyre fram. Økende forskjeller er en viktig grunn til denne utviklingen.

LO skal stå i spissen for forsvaret av universelle menneskerettigheter, likestilling, velferd uavhengig av lommebok og sosiale reformer. Det er viktig for et rettferdig samfunn, men også i kampen mot fascismen, som fagbevegelsen alltid har stått i spissen for. Derfor skal vi vise støtte til den antifascistiske kampen som våre kolleger i andre land står midt i. Vi ser at ekstremhøyre og fascismen truer demokratiske verdier og arbeiderrettigheter i USA, i EU og i Norden. Det er god grunn til å være forberedt også i Norge.

Sterke krefter bidrar til økende ulikhet både i Norge og globalt. Vi ser at pengemakten utfordrer folkemakten på stadig flere områder. Denne utviklingen er fullt mulig å snu, men det krever politisk vilje til handling. Dette krever innsikt i de prosessene som driver ulikheten, samt en vilje til å anvende politiske virkemidler for å stoppe disse mekanismene. Det fordrer en arbeidslivs-, velferds- og kompetansepolitikk som fremmer inkludering i arbeidslivet, en inntektspolitikk som sørger for jevn lønnsutvikling, og en næringspolitikk som bygger opp under jobbskaping og omstilling. En tillitsbasert og finsmurt norsk modell avhenger av en felles forståelse for dette og at resten av politikken må støtte opp under målet om full sysselsetting. En høy sysselsettingsgrad er vår viktigste kilde til verdiskaping, samtidig som det å ha en jobb å gå til er av stor betydning for den enkeltes økonomi og velferd.

Sammen med universelle velferdsgoder er skatt et av våre mest sentrale fordelingspolitiske virkemidler. Skatteinntektene er både et viktig økonomisk fundament for velferdsstaten, og skattesystemet fordeler gevinstene som skapes i den norske modellen. Formue er generelt mye mer ujevnt fordelt i samfunnet enn inntekt. Formuesskatten er dermed en av de viktigste omfordelingsmekanismene i samfunnet. Sterke krefter ønsker å fjerne denne og dermed øke den økonomiske ulikheten i samfunnet.

LO mener en uavhengig forvaltning er en forutsetning for et fungerende demokrati. De ansatte i forvaltningen skal være lojale mot lover, regelverk og faget de er satt til å forvalte. I land hvor autoritære krefter har tatt over for demokratisk styre, ser vi at byråkratiet utsettes for et gradvis press. Trump-administrasjonens angrep på føderalt ansattes rettigheter undergraver demokratiet og forsøker å gi administrasjonen makt over statsapparatet, uten å måtte stå til ansvar for lover og budsjettvedtak. Dette er en ulovlig tilranning av makt. I Norge har vi loven om statens ansatte mv., som skal verne om forvaltningens uavhengighet. For å opprettholde en uavhengig forvaltning framover trenger vi en lov som ivaretar alle hensyn til en myndighetsutøvende forvaltning. Statsansatteloven må gjennomgå i sin helhet, og

stillingsvernet for statsansatte må styrkes. Statens og forvaltningens rolle er å ivareta rettssikkerhet, demokrati og ytringsfrihet.

En sterk fagbevegelse er den viktigste motmakten mot de sterke økonomiske interessene. Det er en grunn til at høyresiden ønsker å redusere fagbevegelsens makt. På motsatt side har regjeringen de siste årene ført en politikk som har bygget opp under fagbevegelsen, både gjennom ord og handling. Økningen i fagforeningsfradraget er ett viktig element i dette, men på langt nær det eneste. LO ønsker en regjering som jobber aktivt for å øke organisasjonsgraden.

Å skape og dele har vært et viktig prinsipp både for arbeiderbevegelsens faglige og politiske arm gjennom hele historien. Sentralt i dette står en sterk offentlig sektor med en velferdsstat som omfordeler og tar vare på dem som trenger det. Mens de borgerlige partiene har fremmet en politikk der offentlige velferdstjenester som helse og omsorg, barnehage og skole skal driftes på samme premisser som kommersielle tjenester, har regjeringen de siste fire årene jobbet for en sterk offentlig sektor med universelle velferdstjenester.

Kampen om sykelønnsordningen høsten 2024 viste at det er sterke krefter som ønsker å svekke velferdsstaten. Et flertall for å endre ordningen med full lønn under sykdom ville ha rammet arbeidstakerne økonomisk, særlig dem med de mest belastende yrkene og lavest lønn. Kutt i velferd rammer ofte dem som har minst. Vi vet samtidig at mange arbeidstakere gjennom de siste årene har hatt dårligere kjøpekraft. I en uforutsigbar verdenssituasjon med handelskrig er det mange som er bekymret for økonomien. Regjeringen spiller en viktig rolle for å trygge folks hverdagsøkonomi gjennom jobbskaping og en rettferdig fordeling.

Det er fortsatt behov for å styrke velferdsstaten etter høyresidens kutt og privatiseringer. Samtidig er det en erkjennelse at arbeiderbevegelsen fortsatt må forandre, forbedre og utvikle velferdssamfunnet. Morgendagens samfunn har andre behov enn gårsdagens, og skal velferdssystemet ha legitimitet, må det gi folk de tjenestene de har behov for, og samtidig være bærekraftig. Dagens regjering har en uttalt politikk om at den ønsker å prioritere å styrke velferden og øke støtten til ordninger som er viktige for at folk får bedre råd, framfor å gi store skattekkutt.

LO er opptatt av at vi tar hele landet i bruk med en politikk for velferd og verdiskaping som bygger opp under bosetting og gode liv i hele landet. Derfor må næringspolitikken, inkludert fiskeri- og landbrukspolitikken, ikke føres slik at den svekker distriktene. Det er ekstra viktig i en tid hvor kommunene opplever tøffe tider og enkelte distrikter opplever fraflytting og mange kommuner ikke har ressurser til å gi innbyggerne det tilbudet de trenger. Det skal være trygt og godt å bo over hele landet. Arbeidstakere skal ha forutsigbare og trygge jobber. Rundt 150 000 arbeidstakere har kommet i jobb siden 2021. Den jobben må fortsette, med et fokus på trygge jobber og inkludering. Regjeringens innsats for å få flere inn i arbeidslivet må intensiveres.

Vår samfunnsmodell er tuftet på noen grunnleggende sosialdemokratiske verdier: frihet, likhet og solidaritet. Den har vist seg godt rustet til å håndtere kriser og omstillinger. I en utrygg verden med økende polarisering og press på demokratiet over store deler av verden bidrar samarbeidsmodellen til sterkere samfunnsberedskap og økt trygghet for innbyggerne. Derfor er det nå ekstra viktig å ta vare på den norske modellen. Den har gitt oss utjevning, vekst og stabilitet i mange tiår og er den beste måten å organisere det norske samfunnet på. I tider som er økonomisk krevende, må vi trygge og bygge ut velferden og ta politiske grep for at forskjellene mellom folk må reduseres.

LOs medlemsdebatt har synliggjort hva som er viktig for våre medlemmer. Det dreier seg blant annet om et trygt arbeidsliv, en styrket velferdsstat og en god kommuneøkonomi. LO mener det er viktig å oppfordre til bred valgdeltakelse og synliggjøre forskjellene mellom de politiske partiene og hvilke konsekvenser de ulike alternativene vil få for arbeidstakerne. Vi vil fortsette å kjempe for en samfunnsutvikling som styrker fellesskapet, og for økonomisk og sosial trygghet samt arbeid til alle. LO kan støtte og samarbeide med partier som stiller seg bak våre mål, bygger på det parlamentariske demokratiet som styringsform, anerkjenner den viktige jobben som

gjøres av våre tillitsvalgte på alle nivåer, og den sentrale rollen det norske trepartssamarbeidet har.

LO må ha innflytelse i politikken for å kunne ivareta arbeidstakernes interesser. Dette forutsetter at vi samarbeider godt med partier som er villige til å ta styring og gjennomføre politikk vi er enige i. Det formelle fagligpolitiske samarbeidet mellom LO og Arbeiderpartiet er et viktig grunnlag for arbeiderbevegelsens styrke og har bidratt til å bane veien for viktige velferdsreformer. LO-kongressen mener derfor at LO fortsatt må samarbeide med Arbeiderpartiet om å styrke det fagligpolitiske samarbeidet på lokalt og nasjonalt plan. LOs 36. ordinære kongress slår derfor fast at landets fagorganiserte er best tjent med et nytt rødgrønt flertall på Stortinget og en ny regjering ledet av Arbeiderpartiet.

På bakgrunn av den fagligpolitiske uttalelsen bevilger LO-kongressen 20 millioner kroner til Arbeiderpartiet, 6 millioner kroner til Sosialistisk Venstreparti, 1,5 millioner kroner til Senterpartiet og 1,5 millioner til Rødt.

Næringspolitisk uttalelse

Norge er et lite land med en åpen og eksportrettet økonomi, særlig rettet mot det europeiske markedet, men med omfattende handel også med andre land. Vi opererer nå i en verden preget av økende geopolitisk spenning, proteksjonisme og handelskrig. Økende rivalisering mellom stormakter, handelsrestriksjoner og usikre forsyningskjeder gjør det nødvendig for Norge å styrke sin økonomiske robusthet og strategiske selvstendighet. For å sikre langsiktig verdiskaping og trygge arbeidsplasser må vi balansere åpenhet og samarbeid med mer strategisk næringspolitikk, energipolitikk og nasjonal beredskap. Den politiske kursen vi legger nå, vil avgjøre om vi kan sikre langsiktig verdiskaping, arbeidsplasser, demokrati og trygghet i en verden i rask endring.

Eksport og handelspolitikk

Tilgang til eksportmarkeder og like konkurransevilkår er avgjørende for norsk næringsliv. Forutsigbare rammebetingelser krever internasjonalt forpliktende samarbeid, noe som understrekes av Norges tilknytning til EU gjennom EØS-avtalen, frihandelsavtaler via EFTA og det multilaterale handelssystemet i WTO.

Våre europeiske naboland og EU er Norges viktigste samarbeidspartnere både økonomisk og politisk og utgjør Norges største eksportmarked. I urolige tider er det viktigere enn noensinne å sikre Norge tilgang til EUs indre marked og rammevilkår som er likeverdige med det andre EU- og EØS-land har.

LO vil arbeide for fortsatt oppslutning om WTO og for at arbeidstakerrettigheter blir en del av WTOs rammeverk. Samtidig må Norge bevare sin økonomiske handlefrihet i en tid der handelspolitikk i økende grad brukes som et geopolitisk virkemiddel. Dette vil innebære både oppdatering og inngåelse av nye handelsavtaler og utvikling av verdikjeder der vi har komparative fortrinn. Norge har offensive og defensive handelsinteresser som må ivaretas i et samspill.

Omstillingen må være rettferdig

Norge skal gjennom en ambisiøs klima- og miljøomstilling fram mot 2030 og 2050, og oppslutningen om klimamålene må ligge fast. Norsk industri påpeker selv at kundene deres setter stadig strengere krav til utslippsfrie produkter. Samtidig må vi erkjenne at den geopolitiske situasjonen gjør omstillingen mer krevende.

Omstillingen må være rettferdig. Økt usikkerhet i verden må ikke gå på bekostning av arbeidstakernes rettigheter. Rettferdig omstilling innebærer at arbeidstakerne deltar i beslutningsprosessene som berører deres arbeidsplasser, fra planlegging til gjennomføring. Sosial dialog og trepartssamarbeid, i tråd med den norske arbeidslivsmodellen, er avgjørende for en vellykket omstilling.

Klimaendringer, grønn omstilling og et økende globalt konfliktnivå vil føre til høyere kostnader for norsk næringsliv, offentlig sektor og husholdningene. Økte utgifter til energi, drivstoff og mat vil særlig ramme dem med lavest inntekt og kan skape motstand mot klima- og miljøpolitikken. For å sikre bred støtte til omstillingen må tiltak som støtter næringslivet og kommunene, skaper bærekraftige arbeidsplasser og minimerer negative fordelingsmessige konsekvenser, styrkes. Alle skal ha mulighet til å være med i omstillingen til et mer bærekraftig samfunn og arbeidsliv.

Økt industrialisering for å akselerere det grønne skiftet legger press på naturen, og vi må sikre at vekst skjer innenfor rammene av bærekraftig ressursforvaltning.

Strategisk næringspolitikk for utvikling av industrien

Norsk industris kompetanse, digitalisering, tilgangen på energi og råvarer gir oss mange muligheter, men dette krever en aktiv og strategisk næringspolitikk som kombinerer diplomati, innovasjon, investeringer og kompetanseutvikling. En strategisk næringspolitikk er nødvendig for å sikre at vi bygger kompetanse og infrastruktur som gjør oss mindre sårbare. «Strategisk» i denne sammenhengen innebærer å redusere avhengigheten av enkeltmarkeder og sikre bedre kontroll over kritiske råvarer, teknologi og forsyningskjeder.

LO mener derfor at virkemiddelapparatet må støtte opp under industriell produksjon i Norge. For å realisere store eksportsatsinger og etablere ny industri må Norge bli mer attraktivt for investeringer. Dette krever en målrettet innsats for å fremme investeringer og skape konkurransedyktige rammebetingelser som gjør det lønnsomt å satse på langsiktig industriell utvikling. Det er behov for å sikre forutsigbar tilgang på tålmodig kapital for å understøtte store industriutviklingsprosjekter med lange tidshorisonter.

Statlig eierskap sikrer langsiktig og demokratisk forankret styring av sektorer som er sentrale for samfunnet. Gitt den sikkerhetspolitiske situasjonen er det særlig viktig at selskaper som forvalter naturressurser, sentral infrastruktur, beredskapsmessig viktige systemer eller sentrale tjenester, eies og styres av fellesskapet.

Strategisk viktige bedrifter må ha en sterk forankring i Norge. Et sterkt statlig eierskap er viktig for å beholde hovedkontorer i Norge. Det bidrar til norskbasert virksomhet og et nasjonalt eierskapsmiljø. Statlig eierskap gir Norge et konkurransefortrinn og økt fleksibilitet.

Norgesmodellen må utvikles videre, og kompetansen om regelverket for offentlige anskaffelser styrkes, slik at fellesskapets midler fremmer klima- og miljøhensyn, bekjemper arbeidslivskriminalitet og sosial dumping, sikkerhet samt ivaretar menneskerettigheter.

Det digitale skiftet og økt behov for datakapasitet til kunstig intelligens er viktige for industriens konkurranseevne. LO mener at den sikkerhetspolitiske situasjonen understreker betydningen av behovet for nasjonal kontroll av datalagring til industrien.

Forsvarsindustrien spiller en nøkkelrolle i vår nasjonale beredskap. Regjeringen skal styrke forsvaret av Norge med 600 milliarder kroner de neste 12 årene, fra i år til 2036. Innkjøp av forsvarsmateriell må inkludere gjenkjøpsavtaler som sikrer norsk industri, og anskaffelsen av nye fregatter må ses i sammenheng med behovet for standardfartøy. Norge er tilknyttet EUs forsvarsindustrielle programmer, og det er avgjørende at vi forblir en del av framtidige initiativer på dette området.

For å sikre tilgang til kritiske mineraler til utvikling av fornybar energi og grønn industriproduksjon mener LO det må etableres et statlig mineralselskap med et tydelig mandat om å bidra til risikoavlastning og investeringer i hele verdikjeden. Dette vil omfatte alt fra tidligfase prospektering til utvikling av industriprosjekter som omfatter utvinning, prosessering, produksjon og gjenvinning av mineralressurser.

Formålet med selskapet vil være å redusere risikoen for private aktører ved å gå inn med kapital og støtte i prosjekter som anses strategisk viktige for nasjonal forsyningssikkerhet og det grønne skiftet.

LO mener at et statlig mineralselskap vil bidra til at Norge styrker sin rolle som en stabil leverandør av mineraler til Europa, samtidig som vi reduserer vår avhengighet av import fra ustabile markeder. Et større statlig engasjement i hele verdikjeden vil også kunne bidra til utvikling av nye grønne industriprosjekter og skape arbeidsplasser i distriktene.

Landbruket, fiskeri og oppdrett og næringsmiddelindustrien spiller en avgjørende rolle for å sikre en bærekraftig matproduksjon der beredskap og matsikkerhet vektlegges. Gjennom økt norsk matproduksjon som baseres på bearbeiding av norske råvarer, vil vi være i stand til å bedre selvforsyning og bosettingen i hele landet.

Konkurransesituasjonen for norsk varehandel utfordres av store handelslekkasjer til våre naboland og økt netthandel. LO mener det er behov for å se nærmere på tiltak for å styrke varehandelens konkurransekraft for å bevare og skape nye arbeidsplasser i Norge. Det er derfor nødvendig med en bred utredning og kunnskapsinnhenting der alle sider av grensehandel og netthandel belyses.

Innen romfartsnæringen må det legges til rette for økt satsing og da med spesielt fokus på de områdene som bidrar til regional utvikling og bærekraftige arbeidsplasser i Nord-Norge.

LO vil arbeide for at Norge tar en ledende posisjon i produksjon av bærekraftig drivstoff til luftfarten, samt bidra til at det etableres et partssammensatt grønt luftfartsprogram.

Norge har en sterk posisjon innen legemidler, digital helse, medisinsk utstyr og livsvitenskap. Disse sektorene er viktige for både helse og konkurransekraft. Med solide forskningsmiljøer og tett samarbeid mellom akademia, industri og offentlig sektor har Norge et godt grunnlag for videre vekst. Digital helse og medisinsk teknologi kan forbedre helsetjenester og styrke beredskapen. Legemiddelindustrien driver innovasjon og vekst, med mulighet for bærekraftig produksjon av høy kvalitet. For å realisere potensialet kreves satsing på forskning, teknologi og samarbeid. Dette vil styrke helseindustrien, skape arbeidsplasser og øke Norges internasjonale konkurransekraft.

For å omstille Norge til et lavutslippssamfunn trengs det kunnskap gjennom forskning, både om effektene av tiltak og hvordan bærekraftig og inkluderende omstilling for innbyggere og næringsliv kan skje. LO ønsker derfor en tydeligere satsing på de teknisk-industrielle instituttene som har den laveste andelen grunnbevilgning av forskningsinstituttene.

Norge har store skogressurser. Skogen har spilt og skal spille stor rolle for framtidig industriutvikling. Mye av skogressursene eksporteres i dag ubearbeidet. Vi går glipp av verdiskaping og arbeidsplasser. Skogråstoff kan erstatte fossile kilder og redusere utslipp. Et veldrevet og aktivt skogbruk bidrar til at klimamålene oppfylles.

Havområdene våre er seks ganger større enn Norges landareal og er grunnlaget for viktige næringer som olje og gass, maritim industri, offshore leverandørindustri og sjømat. I 2022 sto havbaserte næringer for 80 prosent av norsk eksport. Norge har utviklet høy kompetanse, avansert utstyr og fartøy for krevende maritime og marine operasjoner, takket være samspillet mellom sjø og land. LO jobber for at næringene skal sikre sysselsetting i Norge, med lønns- og arbeidsvilkår som gjør det mulig å leve her. Hav- og fiskeripolitikken må bygge på bærekraftig forvaltning av norske marine ressurser til beste for fellesskapet og framtiden. En forutsigbar næringspolitikk som sikrer gode, trygge, helårlege norske arbeidsplasser i hele landet, må ligge til grunn. Sentralt i prosessen med å legge til rette for nye havnæringer er sameksistens og hensyn til miljø, gytefelt og oppvekstområder for viltlevende fisk. LO mener havbruk til havs i norske farvann kan bli en svært lovende framtidsnæring og et svært positivt bidrag til gode norske arbeidsplasser. Helse, miljø og sikkerhet for arbeidstakerne må ha et særlig fokus under utviklingen av rammer og reguleringer for denne nye næringen.

Potensialet for økt verdiskaping i sjømatsektoren ligger i bærekraftig produksjon og økt bearbeiding i Norge, noe som også vil gi økte muligheter for å benytte biprodukter og slik få ytterligere verdiøkning. Markedsadgang og tollfrihet for norsk fisk og sjømat må prioriteres i frihandelsavtaleforhandlinger med flere land.

Nordområdene er Norges viktigste strategiske satsingsområde. LO mener dette må følges opp med konkret innsats. Det må satses på utvikling av attraktive lokalsamfunn der folk vil leve livet sitt, med søkelys på utvikling av industrielle muligheter som legger grunnlag for stabile og attraktive arbeidsplasser. Videre må det stilles krav til at det benyttes og utvikles lokal kompetanse for utførelse av jobbene, for å unngå at Nord-Norge blir et pendlerbasert samfunn. Svalbard må fortsatt være et levedyktig samfunn, der norsk suverenitet ivaretas.

Energipolitikk i en mer usikker verden

Russlands forberedelse og angrepskrig mot Ukraina førte til den verste energisituasjonen i Europa siden oljekrisen i 1970-årene. Konsekvensen av angrepskrigen har ført til en stor omstilling av energileveransene til Europa. Overgangen fra rørgass fra Russland til båttransportert flytende gass (LNG) har bidratt til høye energipriser. Flytende naturgass er utviklet for en global leveranse og har tvunget Europa til å betale tilstrekkelig til å vinne konkurransen med Asia om båtlastene. Handelskrigen som USA startet, og andelen LNG importert fra USA (45 prosent) i 2024 er en tilleggsdimensjon. De to nest største var Russland (19 prosent) og Qatar (12 prosent).

Næringslivet i Europa betaler to til fem ganger mer for kraften enn USA og Kina. Økte energikostnader har rammet den europeiske industriens konkurranseevne og ført til nedjustering av kapasitet og nedleggelse av industribedrifter. Vi har sterke interesser i at Europa, og spesielt Tyskland, lykkes i sitt arbeid med å øke sin kraftproduksjon, utnytte sin produksjonskapasitet og forsterke innenriksnettet. Det er i EUs interesse å øke energiproduksjonen og redusere energiprisene for å redusere eksponeringen mot den internasjonale konkurransen om gass. Det er i vår interesse at EUs ambisjoner for å bevare og styrke EUs industri og konkurransekraft lykkes. Reduseres den industrielle aktiviteten i Europa, mister den norske industrien livsgrunnlaget. Mange steder er industrien hjørnesteinsbedrifter i sitt lokalsamfunn, og ringvirkningene når ofte langt ut over den bygda eller kommunen bedriften er plassert.

For å nå målet om å omstille til et lavutslippssamfunn, med lav ledighet gjennom hele omstillingen, kreves et taktskifte. Det vil likevel ta tid å utvikle den kunnskapen og teknologien som skal bidra til omstilling av eksisterende arbeidsplasser og etablering av nye industrielle muligheter. Miljødirektoratets beregninger viser at Norge vil trenge 30 TWh energi de nærmeste årene hvis vi skal nå klimamålene. Ny industriell aktivitet kommer i tillegg til dette.

Forbruksvekst

Om lag halvparten av dagens energiforbruk i Norge er fossil. Tilgang til kraft fra fornybare energikilder er det viktigste virkemiddelet for lavere utslipp.

Det er tildelt plass i dagens og planlagt nett til eksisterende bedrifter og ny industriell produksjon som vil spise opp kraftoverskuddet i Norge fram mot 2030. Dette vil skje selv om to tredeler av de prosjektene som har fått tildelt plass i nettet, ikke blir realisert. Det kan endre Norge fra et land med kraftoverskudd og eksport til et land som er avhengig av kraftimport.

Kraftsystemet og kraftmarkedet fungerer på samme vis som gassmarkedet. Ender Norge med et importbehov, i hele eller deler av året, må prisen i Norge ligge høyere enn de landene vi importerer fra. Uten en kraftfull vekst i produksjonskapasiteten, som er tilpasset og dimensjonert for denne veksten, vil kraftprisen i Norge stige. Det vil true eksisterende bedrifter, stanse ny industriell aktivitet og bremse omstillingen.

LO står fast ved at Norge skal ha et kraftoverskudd og et prisnivå på strøm som sikrer en konkurransedyktig industri. Det må produseres mer kraft fra alle potensielle kilder, og vi må frigjøre kraft og kapasitet gjennom effektiv bruk av energien. Kraftbehovet framover vil kreve at vi høster der det er muligheter, og sparer der vi kan.

Nettet er fullt, og nettkøen er lang

Den produserte strømmen må føres fram til der den skal brukes. Norge har underinvestert i nytt nett i mange år. Store deler av dagens nett er gammelt og må skiftes ut.

I dag er nettet fullt mange steder. Vi risikerer at mulig ny industriell aktivitet ikke blir noe av fordi de ikke søker plass og enten flytter prosjektet innad i Norge eller ut av Norge. Manglende nettkapasitet er en avgjørende barriere for næringsutvikling i kommuner, i regioner og i landsdeler. LO mener det må ses nærmere på om vi evner å løfte flere nettprosjekter, raskere og

på kortere tid. Det bør vurderes om dagens finansiering skal forsterkes med bevilgninger over statsbudsjettet i en periode fram til nettet er modernisert og forsterket.

LO mener det er viktig å prioritere omstilling i eksisterende virksomheter og at samfunnsnyttene, verdiskaping og sysselsetting tillegges vekt i prioriteringen av nye aktører som søker reservasjoner i nettet. LO mener norsk strøm ikke skal brukes i produksjon av kryptovaluta. LO vil berømme regjeringens forslag om en Norgespris på strøm, som sammen med dagens strømstøtteordning gir valgmulighet og trygghet for husholdningene. Det er et viktig politisk grep å bruke noe av statens inntekter til å sikre en stabil og forutsigbar strømkostnad. Modellen er et nytt grep i rekken av nye tiltak for å styrke den politiske styringen med kraftsektoren.

Tiltak for sterkere grep om kraftsektoren

Det norske kraftsystemet er nær utslippsfritt. Vi bruker mer strøm enn de fleste land globalt per innbygger. Vår varmekilde på vinteren er i all hovedsak fornybar energi. Industriproduksjonen har lave utslipp per enhet sammenliknet med de fleste alternativene internasjonalt.

Norge har historisk tatt mange grep for å sikre nasjonal kontroll over kraftsektoren. Det offentlige eierskapet har sikret at Norge får sin andel gjennom skatt og avkastning på kraftproduksjonen. Parallelt har utviklingen av kunnskap, kompetanse og kapasitet til å ta kraften i bruk i industriell produksjon lagt grunnlaget for en rekke hjørnesteinsbedrifter i hele landet.

Strømstøtteordningen, nå forsterket med forslaget om Norgespris, vil sikre forutsigbare strømpriser for husholdningene. LO mener staten må forsterke arbeidet med å sikre konkurransedyktige kraftpriser til bedriftene. En videreutvikling av fastprisavtaler, kombinert med energieffektiviseringstiltak, må prioriteres. Nettforsterkninger, som binder Norge sammen, med mindre prisforskjeller mellom landsdelene, må prioriteres høyt.

Utteksling av elektrisitet med utlandet har bidratt til større produksjonskapasitet enn vi har bruk for selv. Uten en slik mulighet ville inntjeningen til anleggene blitt redusert eller utvikling av produksjonskapasiteten ville blitt hindret. Vi er tett knyttet til Sverige med kobling mellom fire prissoner i Norge til tre prissoner i Sverige. Den første utenlandskabelen ble bygget for å sikre kapasitet til tungindustrien i Midt-Norge fra Sverige. LO har fått gjennomslag for at vi skal høste erfaringer med eksisterende kapasitet på sjøkablene før det vurderes om den kan økes. LO mener at erstatning av de to eldste danmarkskablene bør inngå i en helhetsvurdering knyttet til realisering av havvindparker med forbindelser til Norge og utlandet.

Utfordringene framover er preget av den usikre kraftsituasjonen i hele Europa og sammenhengen mellom eksportbedriftene, produksjonskostnadene i Norge samt vår egen forbruksvekst.

Elsertifikatsamarbeidet med Sverige har ført til en kraftig økning i produksjonskapasiteten. Økningen stoppet opp da vindkraftutbyggingen i Norge stanset i 2019. Om lag samtidig tok behovet for strøm i utslippsreduserende prosjekter og nye industrielle muligheter av. År for år har budskapet om elektrisitetsbehovet til utslippskutt og nye industrielle muligheter blitt tydeligere.

Energikommisjonen oppsummerte situasjonen med et behov for «[m]er av alt raskere». Mer nett, mer produksjon og mer energieffektivisering er nødvendig for å svare opp behovet og omstille Norge. I tillegg har saksbehandlingskapasiteten i myndighetsapparatet blitt styrket. Trepartssamarbeidet i form av Kraftløftet ble etablert.

I dag ser vi at flere utslippsreduksjonsprosjekter er forsinket og endret og flere av de industrielle mulighetene ikke er realisert. Køen av bedrifter som ønsker tilgang til nettet og trenger kraft, er fremdeles stor. LO er bekymret for denne utviklingen og vil jobbe kontinuerlig for å omstille Norge til et lavutslippssamfunn med lav arbeidsledighet og konkurransedyktige arbeidsplasser.

LO har i snart et tiår deltatt i utviklingen og statusrapporteringen av klimastrategien i petroleumsnæringen. Planen inneholder et konkret mål om halvering av utslippene innen 2030,

og et bredere aktivitetsgrunnlag til leverandørkjedene, der omstillingen til lavutslippssamfunnet gjennomføres.

Industrien representerer en kapasitet og kompetanse på utvikling, installasjon og vedlikehold av anlegg i havet som er bygget opp gjennom 50 år. Denne kapasiteten vil danne grunnlaget for ringvirkninger og sysselsetting i de nye næringene som CO₂-lagring, fornybar energiproduksjon, oppdrett til havs og på lengre sikt mineralutvinning. Havvind leverer i to dimensjoner. Det gir både økt kraftproduksjon og leverandørindustrien et hjemmemarked. Paradegrenen i den maritime verftsindustrien satte standarden for avanserte skip til krevende maritime operasjoner i utvikling av olje- og gassfeltene på norsk sokkel. Nå ser vi allerede starten på en utvikling av havvindrelaterte skip. Overgangen fra aktiviteten skapt av aktivitetspakken for leverandørindustrien, til leveranser til havvind, er hittil hovedsakelig basert på leveranser til andre land i Europa. Oppstarten av et hjemmemarked på havvind møter utfordringer knyttet til økningene i utviklingskostnadene av parkene.

LO vil arbeide aktivt for at havvind, CCS, oppdrett til havs sammen med leveranser til petroleumsaktiviteten skal skape grunnlag for en utvikling og ikke avvikling av en robust og kompetent leverandørindustri.

Norges rolle som energileverandør til Europa

Energikrisen som fulgte av Russlands invasjon av Ukraina, truer europeisk industriproduksjon. Norges står nå for en tredel av gassforsyningen til Europa. Norge leverer i dag nær all olje og all gass til Belgia, Danmark, Frankrike, Polen, Tyskland og England. Flere av landene er storimportører av våre varer enten det er råvarer eller industrivarer.

Norge spiller en sentral rolle for europeisk energisikkerhet. Olje- og gassindustrien skal fortsatt lete, produsere og levere til Europa. I det lange bildet vil nye funn minke. For å dempe fallet i produksjonen på norsk sokkel er det avgjørende med et forutsigbart aktivitetsnivå i olje- og gassnæringen. Aktiviteten på norsk sokkel vil i all hovedsak skje i modne områder i tiden framover. Uten nye funn og investeringer vil produksjonen falle med 10 prosent hvert år.

Overgangen fra russisk rørgass til flytende gass fra USA eller Qatar øker utslippene fram til leveranse i Europa som følge av energitap i produksjonsprosessen og energiforbruk knyttet til transport. Gass fra Qatar eller USA levert i Europa har et karbonfotavtrykk per enhet som er åtte til ti ganger større sammenliknet med norsk rørgass. Dette styrker den norske gassens klimarelaterte konkurranseevne.

Lave utslipp i produksjon og kort transportavstand styrker konkurranseevnen til de norske leveransene til Europa.

LO mener det må jobbes aktivt med tiltak som sikrer energi til Europa og kraftproduksjon til Norge.

Samferdselspolitisk uttalelse

Samferdsel og transport spiller en avgjørende betydning for næringsutvikling og bosetting i hele landet. Norges geografiske beliggenhet og vår topografi fordrer at gode transportløsninger, hvor alle transportformene ses i sammenheng, ligger til grunn for utviklingen av norsk samferdsel.

Det økonomiske handlingsrommet blir trangere framover, og prioriteringene blir tøffere. Likevel kommer vi også de neste årene til å bruke store summer av fellesskapets midler til samferdsel. Dette krever en mer effektiv bruk av midlene for å sikre at vi får mest mulig nytte av investeringene. LO mener det er store utfordringer med hvordan vi har valgt å organisere sektoren, med mange veieiere og en oppsplittet jernbane med altfor mange selskaper. Vi har ikke lenger råd til å sløse med fellesskapets midler på grunn av dårlig organisering.

Utfordringene med hyppigere ekstremvær som bryter ned veiinfrastrukturen og jernbanen, forutsetter målrettede drifts- og vedlikeholdstiltak. Prioritering av skredsikring, samt investeringer i fornying av blant annet bærende konstruksjoner, vil gjøre vei- og jernbanenettet bedre rustet til både å håndtere klimaendringer og tåle frakt av tyngre last. Nødvendige tiltak for klimatilpasning vil også bidra til å bedre transportsystemets evne til å tåle økt militær mobilitet i årene som kommer.

Samfunnssikkerhet og beredskap må prioriteres

Den nye sikkerhetspolitiske situasjonen tilsier en kraftig satsing på helhetlige samferdselstiltak i nordområdene for å understøtte sivilsamfunn og Forsvaret, samtidig som dette ikke går på bekostning av urfolksrettigheter og naturbevaring. Samtidig må det understrekes at det offentlige skal ivareta førstelinjeberedskap når allierte styrker trener.

Særlig Forsvaret vil være avhengig av et godt utbygget og robust vei- og jernbanenett, både for å kunne ivareta norsk suverenitet og samtidig sikre rask og effektiv framføring av norske og allierte styrker i en beredskapssituasjon. Derfor er det helt avgjørende at transportinfrastrukturen også er dimensjonert for militær forflytning av materiell og utstyr mellom havner, vei og bane.

Med Finlands og Sveriges inngang i NATO er satsing på grensekryssende jernbanetrafikk ytterligere aktualisert. Særlig viktig er korridoren Oslo–Narvik via Sverige, med Kongsvingerbanen og Ofotbanen.

LO krever økt satsing på seriøsitet i transportsektoren

Det er fortsatt nødvendig å øke innsatsen mot useriøse aktører i transportsektoren. Hovedoppgaven mener vi er å styrke alle håndhevings- og tilsynsetatene i transportsektoren og å bygge ned barrierer for informasjonsutveksling dem imellom. Arbeidet med å samordne kontrollstatenes virksomhet med ansvar for å følge opp transportnæringene må videreføres med høy prioritet. Dette er av avgjørende betydning for en langt mer effektiv kamp mot useriøse aktører som setter arbeidstakers liv og helse i fare. Regelverk som sikrer bruk av ferdsskriver og alkoholås i all yrkestransport, vil bidra til økt seriøsitet og sikkerhet. For å sikre trygge og forutsigbare arbeidsforhold i transportsektoren er det avgjørende at krav til virksomhetsoverdragelse anvendes aktivt i offentlige anbudprosesser.

Samferdselsforskning

LO mener at bevilgningene til transportforskning må økes i tråd med ambisjonene i NTP, og at allmennyttig og uavhengig forskning blir prioritert høyere. Midler til forskning har vært nedprioritert i samferdselssektoren, til tross for at pengebruken ellers er rekordhøy og sektoren står overfor store utfordringer. I NTP 2025–2036 ble det varslet en økt satsing på transportforskning, LO krever at dette følges opp.

Framtidens posttjenester

LO mener at postomdeling hjem i postkassen til husstander fortsatt skal være hovedregelen. Det er viktig for å binde landet sammen kommunikasjonsmessig, ut fra beredskapshensyn, og for å sikre særlig sårbare grupper viktig informasjon. På grunn av fallende postvolum og endrede kundebehov må Posten endre tjenestetilbudet. Omlegging til postlevering minimum én dag i uken sparer fellesskapet for kostnader, samtidig som alle i hele landet sikres hjemlevering av post. LO mener Postens rolle i å ivareta formidlings- og samfunnsoppgaver må utvides og utvikles, blant annet ved at dørterskeltjenesten rulles ut som et statlig finansiert, landsdekkende tilbud. Dørterskeltjenesten skal bidra til økt trygghet for eldre, funksjonshemmede, personer med lav digital kompetanse og andre definerte målgrupper i samtlige av landets kommuner.

Norges klimaforpliktelser må legges til grunn

Kollektivtrafikken spiller en nøkkelrolle i overgangen til et lavutslippssamfunn. LO støtter satsingen på byvekstavtaler for slik å oppnå bedre framkommelighet og mer miljøvennlig transport i byområdene. Målet om at en større andel av persontransporten skal over til kollektivtrafikk, gang og sykkel, gjør at det er viktig med en satsing på helhetlige og gjennomgående sykkelveinettverk. Høy kostnadsvekst har medført kutt i rutetilbud og økte billettpriser, stikk i strid med ambisjonene i nasjonal klima- og samferdselspolitikk. LO krever et særskilt løft for kollektivtransporten gjennom sikre og forutsigbare rammebetingelser og dermed et godt tilbud og rimelige billettpriser. Ansatte må sikres reell medvirkning i anbudsprosesser i kollektivtrafikken gjennom etablering av et forpliktende samarbeidsforum mellom arbeidstaker og oppdragsgiver.

For å kutte klimautslipp fra transportsektoren er det i tillegg behov for en stor satsing på ladeinfrastruktur i alle deler av landet. LO støtter en satsing på å forsere ladeinfrastruktur for tunge kjøretøy og at dette ses i sammenheng med et tilstrekkelig antall tilgjengelige døgnhvileplasser for langtransport. Samtidig vil vi peke på behovet for at det også legges til rette for alternativer for annen null- eller lavutslippsteknologi. Arbeidet i Grønt landtransportprogram er avgjørende for å lykkes med en kraftfull reduksjon i klimagassutslippene fra landtransporten.

Tilskuddsordningen for prosjekter for fossilfrie anleggsplasser i transportsektoren må videreføres og styrkes. Pilotprosjektene vil kunne bidra til en raskere utvikling og utprøving av nullutslippsløsninger i sektoren og tilrettelegge for målsettingen om mest mulig reduksjon i utslippene fra anlegg.

Miljøstøtteordningen for gods på bane må videreføres, utvides og bli mer forutsigbar. Det å overføre mer gods fra vei til bane er et viktig virkemiddel for reduksjon av klimagassutslipp samt øke trafikksikkerheten.

Arealpolitikken må framover ta større hensyn til natur og klima. Dette gjelder både begrensning i nedbygging av natur, økt vern for økosystemer, restaurering og prissetting. Stat og fylkeskommuner må veilede kommunene, hvor det mest sentrale er å legge til rette for at det velges løsninger som ikke øker transportbehovet. Arealer som i dag benyttes til transportformål, må derfor ikke omreguleres til andre formål, spesielt i og rundt de store byene.

Ta vare på det vi har, utbedre der vi kan, og bygge nytt der vi må

Et av de viktigste skiftene som må gjøres i transportpolitikken, er å få et mer grunnleggende fokus på å ta vare på det vi har. Vedlikeholdsetterslepet på vei og jernbane fortsetter å vokse, og det er et stort behov for vedlikehold og oppgradering.

Et godt vedlikehold av veinettet har stor betydning for næringslivet og arbeidsplasser i distriktene. For lavt vedlikeholdsnivå på vei over mange år har ført til stort forfall i infrastrukturen og økt antall ulykker på veiene våre. Vedlikehold er et avgjørende virkemiddel for å få en mer robust infrastruktur.

Veinettet har stor betydning for å knytte sammen landsdelene og redusere transportkostnader for næringslivet. Det er forventet at transportarbeidet på vei vil øke betraktelig, og det er derfor

også behov for å bygge ut infrastrukturen. Skred- og flomsikring av veinettet er viktig for å få til en mest mulig effektiv gods- og persontransport. Det er fortsatt mange skredutsatte områder, og det må foretas en grundig kartlegging av særskilt utsatte veistreknings med tanke på skred- og tunnelsikring. LO vil understreke at både ny og eksisterende infrastruktur må tilpasses klimaendringene, og at det etableres nødvendig beredskap knyttet til uforutsette naturhendelser.

Erfaringene med ekstremvær viser hvor sårbar infrastrukturen til jernbanen i Norge er. Jernbanen opplever også store utfordringer med dårlig punktlighet og innstilte tog, som har store konsekvenser for samfunnet. En framtidsrettet jernbane krever elektrifiserte strekninger, flere spor, nye og flere tog samt et attraktivt tilbud for både gods- og persontransport. Fornyning av togmateriell og bedre vedlikehold gir mere stabile togsett og mindre innstillinger og forsinkelser.

Det er også viktig å øke kapasiteten på jernbanen gjennom flere og lengre kryssingsspor, utvide terminaler og andre mindre tiltak for både person- og godstrafikken. Særlig godstransporten er blitt nedprioritert i mange år og har behov for et løft. Kapasitetsutvidelser er avgjørende for å kunne ta ut potensialet for å få flere til å reise med persontransport og mer godsoverføring til jernbane.

Som ledd i arbeidet med å innfri godsoverføringsmålet trengs det teknologiske løsninger som kan effektivisere terminaler og omlasting av gods mellom bil, båt og bane. Her kan det ligge betydelig potensial for å redusere kostnadene for godsoverføring.

Arbeidsplasser og kompetanse i anleggssektoren

Anleggsnæringen er viktig i mange distriktskommuner og gir betydelig sysselsetting over hele landet. Det er derfor avgjørende å legge til rette for arbeidsplasser, kompetanse, fagopplæring, økt satsing på teknologi og miljø. Samferdselssektoren er den største oppdragsgiveren innen anleggsbransjen og har stor påvirkning på utviklingen av bransjen og et betydelig ansvar. LO mener derfor at man må sikre at oppdragsgiver stiller strenge krav til helse, miljø og sikkerhet, i tillegg til høye krav til ryddige forhold, herunder norske lønns- og arbeidsvilkår. Anleggsbransjen består av både store og små virksomheter, og hvis vi skal utvikle bransjen, så må vi ha både store og små prosjekter. Men vi kan ikke legge opp til så store prosjekter at norske entreprenører ikke kan konkurrere om dem.

Behov for kompetente fagmiljøer

Hensynet til samfunnssikkerhet og beredskap, og den nye sikkerhetspolitiske situasjonen, tilsier økt behov for å ha én kompetent fagetat som evner å løse krevende oppgaver og sikre kritisk infrastruktur på riks- og europaveinettet i hele landet. Oppsplitting av fagmiljøer og uklar ansvarsfordeling bidrar ikke til at dette kan håndteres på en tilstrekkelig god måte. Koordinering og samvirke i veisektoren krever store ressurser i et stadig mer uforutsigbart klima og urolig verdensbilde. LO er bekymret for at Statens vegvesen i framtiden ikke skal være i stand til å løse sitt samfunnsoppdrag på grunn av oppsplitting av fagmiljøer, høy turnover og tap av fagkompetanse som følge av ukloke politiske prioriteringer og organiseringen av veisektoren. Det er viktig at Norge sikres god statlig styring med riks- og europaveinettet. Målsettingen er å sikre kostnadseffektiv og sammenhengende utbygging, drift og vedlikehold av alt riks- og europaveinett i Statens vegvesen.

Det meste av godstransporten fraktes sjøveien

En økt satsing på havner, sikring av farleder, sjøsikkerhetstjenesten og oljevern- og slepebåtberedskap er avgjørende i en urolig tid med behov for god beredskap. Det meste av gods til og fra Norge er på sjø, og det er en målsetting å overføre mer gods fra vei til sjø i Norge. Endringer i klima og økt skipstrafikk i norsk farvann og til norske havner tilsier at nye tiltak er nødvendig for å kunne opprettholde et forsvarlig sikkerhets- og beredskapsnivå, inkludert å sørge for opprettholdelse av bunkringsstasjoner langs hele kysten. Godskapasiteten i havner og

farleder er god mange steder, men langt fra alle steder. LO savner en oppgradering der havnene ikke fungerer godt nok, samt en godkjenningsordning for havneoperatørselskaper i tråd med ILO-konvensjon 137. Gebyrer og avgifter i havner må reduseres for å sikre anløp.

En bærekraftig luftfart med høyt sikkerhetsnivå

Luftfarten er en kritisk del av norsk infrastruktur, og flysikkerhetsnivået må være høyt, samtidig som vi vil jobbe for økonomisk, sosial og miljømessig bærekraft. Arbeidsmiljøloven må i større grad enn i dag omfatte besetningene om bord. For å sikre en robust luftfartssektor er det viktig å opprettholde nasjonal kontroll over samfunnskritiske funksjoner og kompetanse, samt sikre at innovasjon alltid tjener flysikkerheten. HMS-nivået på norsk kontinentalsokkel er i en særstilling internasjonalt. Forslaget om felleseuropeiske regler offshore for helikopter vil åpne for utenlandske tilsyn og utenlandsk driftstillatelse, og Norge vil miste nasjonal kontroll og tilsynsmyndighet. LO vil derfor fortsette å arbeide for at dagens nasjonale tilleggskrav/unntak videreføres. Det vil bli arbeidet for at drift- og beredskapstjenester på flyplassene ikke konkurranseutsettes, og at særnorske sikkerhetsbestemmelser for våre krevende operative forhold videreføres og styrkes. LO vil også jobbe for elektrifisering av norske lufthavner. Ved offentlige anskaffelser må det legges inn krav om at norsk arbeidsmiljølovgivning skal overholdes, samt at det tas inn operative risikoreduserende sikkerhetskrav til leverandørene. Rettferdighetskultur er et essensielt prinsipp innen flysikkerhet, og det vil bli jobbet for å få dette innlemmet i norsk lovgivning for å beskytte ansatte og fremme læring. Luftfarten må ha økonomisk bærekraftige rammevilkår for å sikre anstendige arbeidsvilkår og for å gjennomføre den grønne omstillingen.

LOs arbeid skal også fokusere på å beskytte arbeidstakerrettigheter i EU-luftfartsregelverket og motvirke uoversiktlige organisasjonsformer og sosial dumping. Det er her avgjørende å sørge for faste ansettelser og bidra til aktivt bruk av Luftfartstilsynets sanksjonsverktøy.

Bolig til alle

Bolig er et grunnleggende velferdsgode. Hvordan vi bor, har mye å si for hvordan vi kan leve livet vårt. Det handler om hvor mye tid det tar den enkelte å reise mellom jobb og hjem. Det handler om friheten til å flytte hjemmefra for å gå på skole og skape seg et liv, og det handler om verdighet i eldre år.

Boligpolitikk har alltid vært sentral for fagbevegelsen. LOs første vedtak ved opprettelsen i 1899 var å jobbe for arbeid, bolig og utdanning. Velfungerende boligmarkeder er en forutsetning for å opprettholde den sosiale mobiliteten og å hindre innlåsing av arbeidskraft. At bolig var en del av velferden, var en av de styrende tankene da vi gjenoppbygget landet etter krigen. Målet om at alle skulle ha mulighet til å eie sin egen bolig, har vært en viktig del av den norske modellen.

I løpet av 1980-årene ble imidlertid bolig- og kredittmarkedene deregulert, og sammen har det gitt en enorm boligprisvekst i byer og pressområder. Bolig har gått fra å være et hjem til også å bli en handelsvare og et spekulasjonsobjekt. På noen tiår har boligsektoren gått fra å være regulert og utjevnerende til å bli en forskjellsmaskin. Siden 2003 har andelen som eier sin egen bolig, sunket jevnt og trutt, fra 83 til 79 prosent.

Terskelen for å komme inn på boligmarkedet for førstegangsetablerere må reduseres. Fagarbeiderindeksen viser at det blir stadig vanskeligere for folk med vanlige inntekter uten hjelp fra familie å kjøpe bolig i de største byene. De siste ti årene har muligheten for å kjøpe bolig blitt drastisk redusert for folk med helt vanlige inntekter. Resultatet er at arbeidsfolk presses ut av boligmarkedet i byene, der de fleste jobbene er.

I deler av distriktene er derimot boligprisene så lave at boligbyggingen har stoppet opp. Det skyldes at byggekostnadene er høyere enn hva boligen er verdt når du setter nøkkelen i døra. Dermed er det en utfordring for mange å finne gode boliger i distriktene, der jobbene er. Fordi boligprisene er så lave, er det også vanskelig å få lån til vedlikehold og rehabilitering av eksisterende bygningsmasse. Mangel på egnede boliger gjør at det er vanskelig å tiltrekke seg arbeidskraft i distriktene, særlig til industribedrifter.

Norge er et langstrakt land, og det er viktig å sikre bosetting og virksomhet i hele landet. I de mindre sentrale kommunene er det prosentvis flere som er sysselsatt innenfor industrien, infrastrukturnæringen og primærnæringen. Dette er essensielle næringer med hensyn til verdiskaping, beredskap og internasjonal handel. Færre tilgjengelig boliger skaper utfordringer for rekruttering og sysselsettingen og dermed produksjonen i disse næringene. For å sikre tilstrekkelig arbeidskraft til kommuner og næringsliv vil det være viktig at det er tilgang på nok egnede boliger.

Den store forskjellen i boligpriser mellom by og bygd har gitt en sterk økning i den geografiske formuesulikheten. Dette svekker mobiliteten i arbeidsmarkedet og den sosiale mobiliteten i samfunnet.

De siste årenes dyrtid har gitt en boligkrise i Norge. Høye renter og kostnader førte til at boligbyggingen stoppet opp. Igangsettelsen av nye boliger har ikke vært så lav siden 1946. Det er dramatisk for de som jobber i bygg- og anleggsbransjen, og det legger opp til en kraftig boligprisvekst i årene som kommer – når rentene går nedover.

LO skal jobbe for at Husbanken gjenreises som boligpolitisk verktøy. En forutsetning for dette er at Husbankens samfunnsoppdrag utvides fra å kun skulle bistå vanskeligstilte til å bidra til at alle kan ha et godt, trygt og rimelig sted å bo. Husbanken har ansvaret for en rekke økonomiske virkemidler som må styrkes og utvikles. Blant annet vil LO jobbe for at bostøtten økes og inntektsgrensen heves, at flere får tilgang til startlån, og at tilskudd til utleieboliger gjeninnføres. Husbanken bør også spille en avgjørende rolle som kunnskapsressurs i utviklingen og utføringen av den norske boligpolitikken.

Bokvalitet og livskvalitet henger sammen. Derfor er det viktig at boligene som bygges, er fullverdige hjem. Det er viktig å styrke kravene til bokvalitet i byggeteknisk forskrift for å motvirke trangboddhet og å føre en restriktiv dispensasjonspraksis. Videre mener LO det bør utvikles en større variasjon i byggemåter og boformer samt at det bør innføres adgang til å bruke planbestemmelser i arealplan for å regulere variasjon i boligsammensetningen.

Boligpolitikken må underbygge at boliger ikke først og fremst er et spekulasjonsobjekt. Spekulanter kjøper opp boliger og leier ut, og en stadig større andel velger kortidsutleie, da lønnsomheten er høyere enn ved vanlig utleie. Dette skaper en kunstig prisvekst og boligmangel.

Vi må begrense omfanget av boliger i byene som ikke bebos permanent, men står tomme, brukes som fritidsbolig eller til kortidsutleie for turister. LO mener det er nødvendig å utrede muligheten for boplikt i de største byene. LO vil jobbe for en strengere regulering av kortidsutleie gjennom plattformselskaper og at kommuner kan innføre egne, særskilte begrensninger. Inntekt fra kortidsutleie i sekundærbolig bør beskattes som virksomhetsinntekt (skattesats opp mot 50,6 prosent). Det er nødvendig å vurdere grep i skattepolitikken for å redusere lønnsomheten ved boligspekulasjon.

I takt med at boligprisene øker, forvises stadig flere til et dyrt og uforutsigbart leiemarked med boliger av til dels svært lav standard. Leietakere har lavere botrygghet og livskvalitet enn boligeiere. Mange leietakere er lavinntektshusholdninger som betaler store deler av sin inntekt i husleie mens drømmen om å kjøpe sin egen bolig svinner hen.

Det er om lag én million leietakere i Norge i dag, og halvparten av disse er langtidsleietakere. Det vil i stor grad si at de ikke har utsikter til å eie sin egen bolig. Leietakere i Norge har også svakere rettigheter og må flytte oftere enn leietakere i våre naboland. Husleieloven må endres med sikte på å styrke leietakernes rettigheter. Mange opplever nå at leieprisene øker raskt, drevet av dyrtidens høye kostnads- og rentenivå. Ifølge SSB har gjennomsnittlig husleie for en treroms leilighet i Norge har økt med 12 prosent fra 2022 til 2024. Til sammenlikning var generell prisstigning i samme periode på 8,8 prosent.

Stadig flere opplever at inntekten ikke strekker til, og antallet husstander som benytter seg av midlertidig botilbud, øker. Særlig er det bekymringsfullt at 645 familier med barn bor i midlertidige botilbud, og at det er kraftig vekst blant dem som benytter tilbudet i mer enn tre måneder. I arbeidet for å bevare små forskjeller i samfunnet spiller boligpolitikken en avgjørende rolle.

Det trengs et kraftig løft av den boligsosiale og kommunale boligsektoren for å sikre trygge boforhold for alle. Etter flere års nedgang øker nå bostedsløsheten i Norge. Dette er svært alvorlig for dem det gjelder, og understreker behovet for at kommunene sikres tilstrekkelige ressurser til å kunne gi folk bistand til å skaffe seg og beholde egnede boliger. Mange kommuner sliter med å oppfylle sin plikt til å stille med boliger til utsatte mennesker og ender med å leie inn private boliger til markedspris. Dette bidrar til boligmangel og en unødvendig stor utgiftspost hos kommunene. LO mener at finansieringen til bygging og vedlikehold av kommunale boliger må økes.

Det er fellesskapets ansvar å sikre alle mennesker tak over hodet.

Det er et mål at flest mulig skal kunne eie sin egen bolig, men med en spekulantdrevet boligprisvekst og uten et rimelig leiemarked er det stadig flere folk som ikke har muligheten til det i dag. Derfor vil LO jobbe for en mer aktiv boligpolitikk som holder prisveksten i eier- og leiemarkedet nede. For å oppnå dette mener LO at det må bygges ut en ikke-kommersiell leiesektor i Norge, herunder en sektor for allmennboliger som er rimelige, ikke-kommersielle utleieboliger som er tilgjengelige for vanlige folk.

Videre må det bygges flere studentboliger nær studiestedene i regi av samskipnadene og ikke-kommersielle aktører. Det må bygges flere egnede eldreboliger som driftes ikke-kommersielt. Dette vil friggi flere familieboliger.

For å støtte opp om etableringen av en ikke-kommersiell boligsektor må stat og kommune stille arealer til disposisjon for utbygging. Det må stilles krav om at en del av et område gjøres tilgjengelig for ikke-kommersiell utleie, slik vi ser i Danmark og andre land. LO mener at opprettelsen av et statlig boligselskap bør vurderes, som i samarbeid med kommunene kan sørge for boligløsninger som i dag ikke dekkes av det kommunale botilbudet eller kommersielle boligutviklere. Videre må det settes grenser for hvor lenge en utbygger kan sitte på eiendommer som er regulert til boligformål, uten at det bygges.

Norge trenger en boligpolitikk som reduserer – ikke øker – de økonomiske, sosiale og geografiske forskjellene.

Kulturpolitisk uttalelse

Kultur er helt nødvendig for et samfunn som vektlegger demokrati, fellesskap, ytringsfrihet og utvikling. I en verden der demokratiet er under press og ytre høyre på frammarsj, trenger vi en felles historie som skaper samhold og identitet. Det gjør det viktig å bevare og formidle kulturhistorien vår, samtidig som vi sikrer at det er rom for å skape kunst og kultur i dag. For også vår samtid skal fortolkes og fortelles.

Et profesjonelt kulturliv

Kunsten må og skal være fri. Et sterkt og fritt kulturliv er avgjørende for ytringsfriheten og for et levende demokrati. Kunstnerne bidrar til å utvikle det offentlige ordskiftet og oss som samfunn gjennom sine uttrykk. Vi må derfor sikre gode vilkår for kunstens frihet og ytringsmangfoldet. Sammenhengen mellom økonomisk frihet, kunstnerisk frihet og ytringsfrihet må ikke undervurderes. Økonomiske rammer og arbeidsvilkår som sikrer trygghet uavhengig av hva man ytrer eller skaper, er derfor essensielt for at den kunstneriske friheten skal være reell. Kulturen trenger derfor offentlig finansiering og gode og forutsigbare finansieringsordninger. Minst 1 prosent av statsbudsjettet skal gå til kultur.

Institusjonene er kulturelle kraftsenter i Norge, de bidrar til kontinuerlig kulturproduksjon av høy kvalitet, utvikling av kulturarven vår og til nyskaping, innovasjon og talentutvikling.

Institusjonene skaper ringvirkninger blant annet gjennom at kunstnere og kulturarbeidere som jobber der, utvikler seg i gode fagmiljøer, samtidig som de ofte jobber ved siden av som kunstnere, lærere og med produksjoner utenfor institusjonene. Det frie feltet og institusjonene er avhengige av hverandre.

Film og teater trenger rammevilkår som sikrer at det skapes nye norske kulturuttrykk. Det må satses på utvikling av ny norsk dramatikk, mangfoldig talentutvikling og dramatikk for barn og ungdom. Det trengs også en helhetlig gjennomgang av tilskuddsordninger og filmfinansiering regionalt og nasjonalt for å sikre at det er mulig å både lage bred og smal norsk- og samiskspråklig film og serier i hele Norge.

Norge er et mangfoldig land. Et bredt spekter av stemmer, meninger og talenter gjør kulturen bedre. Vi vil ha aktive mål for likestilling og mangfold i alle deler av kulturlivet og løfte samisk og nasjonale minoriteters kultur. Vi vil føre en kulturpolitikk som har plass til både bredde og topp. De er gjensidig avhengige av hverandre. Framtidens ypperste utøvere rekrutteres fra det brede kulturlivet.

Et mangfoldig medielandskap er sentralt for demokratiet og ytringsfriheten. Pressestøtteordningen må styrkes og sikre et mangfold både i lokalaviser og for meningsbærende aviser. NRK må gis muligheter og ressurser til fortsatt å kunne levere et godt og bredt tilbud på alle flater. NRK må også forplikte seg til å gi rimelige vederlag og ryddige arbeidsforhold til sine medarbeidere og tilknyttede.

Utdanning i kunst og kultur

Skolen har en viktig rolle som formidler av kunnskap, ferdigheter og verdier knyttet til kunst og kultur. Kulturell kompetanse vil få økende betydning for framtidens arbeidsliv, næringsliv og samfunnsliv. LO vil derfor arbeide for å styrke skoleverkets kompetanse innen praktisk-estetiske fag og kunst og kultur.

Kulturskolen er en viktig arena for kunstnerisk utvikling, mestring og sosial inkludering og må styrkes slik at alle barn og unge får reell tilgang – uavhengig av bosted og økonomisk bakgrunn.

LO vil også løfte betydningen av de praktisk og estetiske fagene i grunnskolen. I dag preges skolen i for stor grad av stillesittende pedagogikk og teoritung undervisning. For å ivareta

elevenes ulike behov og styrke deres helhetlige utvikling må de skapende og praktisk og estetiske fagene få en mer forpliktende plass i både læreplan og undervisningspraksis.

Musikk-, dans- og dramalinjene i videregående opplæring spiller en avgjørende rolle i å utvikle elevers kreative evner, skaperglede og tverrfaglige kompetanser. Gjennom praktisk arbeid med kunst og uttrykk lærer elevene å samarbeide, tenke nytt, løse problemer og formidle ideer – egenskaper som er avgjørende i et moderne, kreativt og omskiftelig arbeidsliv. Disse linjene må derfor sikres og videreutvikles som en sentral del av skolens mangfoldige tilbud.

Universitets- og høyskolesektoren er under press. Flere steder står viktige studietilbud og kunstfaglige fagmiljøer i fare for å forvitne som følge av en krevende økonomisk situasjon. Den stramme finansieringen tvinger institusjonene til å gjennomføre tøffe sparetiltak, samtidig som de forbereder seg på ytterligere kutt i bevilgningene. Dette har allerede rammet flere kunstutdanninger. I den situasjonen kunnskapssektoren nå befinner seg i, mener LO at regjeringen må ta et overordnet ansvar for å sikre disse fagmiljøenes framtid. Vi oppfordrer derfor regjeringen til å iverksette et arbeid med sikte på å etablere en ordening som ivaretar fag og studietilbud av nasjonal betydning.

Kulturliv som arbeidsliv

Vi vil ha kultur av høy kvalitet for alle. Da må det også være mulig å leve av kulturen uavhengig av egen sosioøkonomisk bakgrunn. Er det mulig å bli kunstner eller kulturarbeider for folk fra det brede lag av befolkningen, vil det også bli bredde i historiene som fortelles.

Kunstig intelligens utgjør en betydelig opphavsrettslig, kunstnerisk og økonomisk utfordring for kunstnerne i alle felt. Utnyttelse av opphavsrettslig materiale i trening av KI-modeller i både offentlig og privat regi må kompenseres for, og det må etableres systemer for vederlag ved kommersiell utnyttelse av slike modeller. Opphavsretten må styrkes, slik at velfungerende betalingssystemer for de skapende og utøvende kunstnerne sikres. Det må jobbes for at verdiene som skapes av norske kunstnere, ikke forsvinner til de store internasjonale *tech*-firmaene, men kommer norske kunstnere til gode. Norge må hevde sin traktatkompetanse overfor EU og sikre inntektsgrunnlaget til Fond for utøvende kunstnere.

Institusjonene har et spesielt ansvar for at det er gode lønns- og arbeidsvilkår i kulturbransjen, både for egne ansatte og for dem som er inne på oppdrag. Det offentlige må gi rammer som gir institusjonene muligheten til det, og det må stilles krav til at institusjonene følger opp gjennom å sikre ryddige arbeidsforhold og riktige tilknytningsforhold. Endringene i arbeidsmiljøloven som trådte i kraft 1. januar 2024, vil bidra til at mange kunstnere og kulturarbeidere vil bli riktig klassifisert som arbeidstakere i framtiden, men fortsatt vil en stor gruppe kulturarbeidere være selvstendig næringsdrivende og/eller frilansere. Mange av disse har både et lavt og et svært usikkert inntektsnivå. Det er derfor avgjørende å sikre denne gruppen av kunstnere og kulturarbeidere et sosialt sikkerhetsnett. Vi vil ha en helhetlig gjennomgang av deres sosiale og økonomiske vilkår for å finne løsninger som bedre ivaretar levekår og velferdsordninger.

Mange har også en lappeteppeøkonomi som kan bestå av små faste stillinger, midlertidige stillinger, frilansoppdrag og inntekter fra egen næringsvirksomhet. Dette kan gjøre det vanskelig å få oversikt over rettighetene sine og få riktig informasjon og utbetalinger fra Nav i livets ulike situasjoner. Vi vil styrke kompetansen på dette i Nav gjennom å opprette kompetansemiljø i Nav for selvstendig næringsdrivende og frilansere og tette hullene i det sosiale sikkerhetsnettet for disse gruppene.

Et lokalt kulturløft

Alle må gis tilgang til kunstopplevelser og kulturaktiviteter. Vi vil styrke den kulturelle grunnmuren ved å videreutvikle kulturtilbudene der menneskene bor og lever sitt liv. Kommunal kultursektor tilbyr både kulturtjenester rettet mot alle aldersgrupper og ulike lag av befolkningen. I tillegg har kommunal kultursektor en rolle i å forvalte tilskudd til frivillig kultursektor og koordinere felles kulturarrangementer. Kommunal kultursektor er utsatt for økonomiske nedskjæringer, og det er

avgjørende å bevare arbeidsplassene og kompetansen i sektoren. Kultur er viktig hele livet, og det er en særlig viktig oppgave å bidra til at barn og unge møter kultur tidlig, og at de får delta på og oppleve god kultur. Kultursektoren ivaretar også kravene i folkehelseloven om å utjevne sosiale forskjeller, gjennom kulturaktiviteter og forebyggende nærmiljøer. Kulturskolen er en viktig del av dette og må styrkes for å rekruttere bredere. Kulturskolene må også få midler for å sikre faglig utvikling. Den kulturelle skolesekken må styrkes slik at alle barn og unge får tilbud om gode produksjoner i de ulike kunstsjangrene flere ganger i løpet av skoleåret. Alle barn og unge skal kunne delta i breddeidrett, kor, korps, orkester og andre fritidsaktiviteter, uavhengig av økonomiske forutsetninger, og ha tilgang på lavterskeltilbud som fritidsklubber.

Bibliotekene styrker demokratiet ved å gi alle tilgang til kunnskap, folkeopplysning og opplevelser. Det må finnes et gratis bibliotektilbud i alle kommuner. Vi ønsker å styrke folkebiblioteket som møteplass og kulturarena.

Lesing er sentralt både for å mestre oppgaver på jobb og i livet ellers og for å få gode kulturopplevelser. Det må satses mer på leselyst, i samarbeid med biblioteker, litteraturhus, skoler, fritidstilbud og arbeidsliv.

Vi vil ta vare på den norske kulturarven gjennom å digitalisere kulturhistorien, bevare og formidle lokalhistorie og person- og slektshistorie og sikre grunnlaget for folkemusikk, folkedans, kirkemusikk og håndverkstradisjonene våre. Utdanning og lærlingplasser innenfor kulturarven må sikres så vi bevarer kompetansen for framtiden. De teknisk-industrielle kulturminnene må ivaretas på en forutsigbar måte som sikrer nødvendig drift og vedlikehold.

Kultursektoren spiller en viktig rolle i totalberedskapen. Kulturminnene må ivaretas for framtiden, bibliotekene er en garantist for ivaretagelse av språk og litteratur.

Uttalelse om Palestina

Den palestinske sivilbefolkningen har gjennom den pågående krigen og folkemordet blitt påført ufattelige lidelser. De to siste månedene med blokade av nødhjelp og forsyninger til Gaza, fordrivelse av palestinere både på Gaza og Vestbredden samt nylig varslet israelsk ekspansjon av okkupasjonen og etablering av permanent tilstedeværelse på Gaza gjør palestinernes liv til et levende mareritt. Den internasjonale domstolen (ICJ) slo i juli 2024 fast at den israelske okkupasjonen er ulovlig. Den strider mot palestinernes selvbestemmelsesrett, forbudet mot apartheid og forbudet mot tvangsflytting. Domstolen krever umiddelbar avslutning og tilbaketrekning og pålegger Israel å betale erstatning. FNs generalforsamling fulgte opp domstolen i september og krever at Israel avslutter okkupasjonen innen 18. september 2025. Domstolens avgjørelse forplikter alle land, inklusive Norge, til å ikke anerkjenne eller medvirke til opprettholdelsen av okkupasjonen.

Palestinernes rettigheter har vært under betydelig press i mange tiår. Parallelt har engasjementet for palestinerne økt i norsk fagbevegelse. LOs overordnede mål i regionen er å styrke palestinernes situasjon generelt og det palestinske sivilsamfunnet og fagbevegelsen spesielt.

LO har et prinsipp om å bruke folkeretten som førende for vår politikk. Det har gjennom årene ledet til vår kritikk av Israels handlinger, men også av en rekke andre land. Vi anerkjenner staten Israels eksistens, men fordømmer regjeringens politikk og handlinger. Nå er kampen for folkeretten viktigere enn noen gang. Med folkeretten som pilar for vårt internasjonale engasjement vil vi øke presset på viktige økonomiske og politiske aktører i det israelske samfunn.

Okkupasjonen og undertrykkningen av palestinerne har eskalert det siste tiåret. De såkalte fredsforhandlingene er døde, og det er vanskelig å se hvordan man kan realisere en tostatsløsning. Den langvarige blokaden og krigen i Gaza har ført til en humanitær katastrofe. Israels reaksjoner på Hamas' terrorangrep i 2023 savner sidestykke i moderne tid. Angrepene på palestinere øker også på Vestbredden. Eksisterende bosetninger har blitt kraftig utvidet, og nye etableres. Den folkerettsstridige muren og utbyggingen av bosetninger har ført til oppsplitting av Palestina og undergravd palestinsk selvstyre.

LO er glad for at regjeringen er en tydelig stemme for palestinernes selvbestemmelsesrett, har anerkjent Palestina som stat og aktivt forsvart FNs organisasjon for palestinske flyktninger UNRWA og grunnleggende menneskerettigheter. I tillegg har Norge tatt viktige initiativer, som å bidra til opprettelsen av Den globale alliansen for implementering av tostatsløsningen og fremme FN-resolusjonen som ber Den internasjonale domstolen (ICJ) vurdere om Israel bryter folkeretten ved å hindre FN, humanitære organisasjoner og stater i å bistå palestinerne under okkupasjon.

Vi krever at norske myndigheter og næringsliv etterlever folkeretten i konfliktområder og okkuperte områder. Statens pensjonsfond utland, norske selskaper og finansinstitusjoner må avstå fra handel og investeringer i selskaper som bidrar til opprettholdelse av okkupasjonen. Et lovforbud mot dette må komme på plass. LO krever at norske myndigheter arbeider for at Israel avslutter okkupasjonen og annekteringen av palestinsk land og opphever blokaden av Gaza. Det vil ikke bli varig fred med fortsatt okkupasjon og annektering. Israel må behandle alle som lever på israelsk jord, som likeverdige med de samme rettigheter.

LO vil støtte arbeidet for en vid våpenembargo. Dersom okkupasjonen ikke opphører innen september 2025, som FNs generalforsamling har krevd, vil LO arbeide for at Norge tar initiativ til en internasjonal økonomisk boikott. LO vil også støtte en bred kultur-, sports- og akademisk boikott av israelske institusjoner og andre aktører. Norge må i tillegg arbeide for at personer mistenkt for krigsforbrytelser etterforskes og straffeforfølges.

Israel må anerkjenne palestinske flyktningers og deres etterkommeres rett til å vende tilbake til sitt hjemland (FN-resolusjon 194). Norge må støtte oppgraderingen av Palestinas status i ILO fra

frigjøringsbevegelse til observatørstatus med rett til å delta i alle ILOs strukturer. Norge må dessuten støtte klagen fra internasjonal fagbevegelse til ILO som krever at Israel utbetaler lønninger palestinerne har til gode. Den norske regjeringen må ta en aktiv rolle for å stille Israel økonomisk ansvarlig for de massive ødeleggelsene som har rammet sivile på Gazastripen og på Vestbredden.

Uttalelse om Ukraina og sikkerhet i Europa

Russlands invasjon av Ukraina i 2022 markerte starten på en av de største sikkerhetsmessige, politiske og humanitære krisene i vår tid. Millioner av ukrainske flyktninger har blitt drevet på flukt, både internt i landet og ved at mange har blitt ønsket velkommen i andre europeiske land. Tapet av menneskeliv er omfattende og ødeleggelsene enorme. Ukraina er en viktig del av Europas økonomi og samarbeid. Ringvirkningene av krigen har medført store prisøkninger på mat og energi og økt fattigdom, ulikhet og polarisering i hele verden.

Russlands imperialistiske ambisjoner er ikke nye. Invasjonen i 2022 var fortsettelsen av Kremls langvarige forsøk på å undergrave Ukrainas suverenitet og som tidligere hadde toppet seg med okkupasjonen av Krim i 2014 og en vedvarende kampanje for å kvele demokratisk utvikling og orientering mot Vesten. Russiske intervensjoner øker i omfang og intensitet også i andre europeiske land og spesielt i tidligere sovjetstater. Europa er i praksis allerede i en hybridkonflikt der cyberangrep og spredning av falsk informasjon og destabiliseringsforsøk utgjør en alvorlig sikkerhetstrussel. Dette har og vil få store konsekvenser for europeisk sikkerhet og demokrati i årene framover.

Kombinert med russiske forsøk på å så splid i europeiske demokratier skaper krigen i Ukraina en svært bekymringsfull situasjon som setter både demokrati og sikkerhet under press i hele Europa. Putin har undergravd freden, utviklingen og stabiliteten vi har oppnådd de siste 80 årene. Samtidig utfordres den vestlige sikkerhetsalliansen, der NATO og USAs sikkerhetsgarantier spiller en avgjørende rolle. President Trumps utspill den siste tiden skaper usikkerhet om disse garantiene. Europa mobiliserer nå tungt for å styrke forsvar, sikkerhet og beredskap samt for tettere samarbeid mellom de europeiske landene. Norge må være fullverdig deltaker i dette samarbeidet.

LO fordømmer Russlands invasjon i Ukraina på det sterkeste og krever russisk tilbaketrekking. Fredsforhandlinger kan ikke finne sted uten Ukraina og Europa ved forhandlingsbordet. Vi reagerer sterkt på den amerikanske administrasjonens initiativ med å forhandle direkte med Russland uten Ukraina og på president Trumps forsøk på økonomisk vinning fra en fredsavtale.

LO mener at Norge må styrke Forsvaret, totalberedskapen og deltakelsen i europeisk samordning i lys av den nye sikkerhetspolitiske situasjonen. Samtidig må vi sikre at nødvendige økninger i forsvarsbudsjettet ikke undergraver velferdsstaten. Parallelt må vi jobbe for å forhindre økt polarisering i det norske samfunnet. Tilliten i samfunnet er viktig for vår forsvarsevne. I en verden hvor solidaritet og bistand til andre land kuttet kraftig, er det viktig at Norge opprettholder våre ambisjoner om 1 prosent av BNI til bistand som en investering også i å redusere risiko for framtiden. Finansieringen av kostnadene til de ukrainske flyktningene i Norge kan ikke gå ut over våre tradisjonelle forpliktelser til bistand i land der behovene nå øker betydelig.

Krigen i Ukraina har hatt ringvirkninger også her hjemme. Sanksjonene mot Russland har rammet norske bedrifter og arbeidsplasser, spesielt i Nord-Norge. Regjeringen må sikre at de berørte blir kompensert. Det er viktig med målrettede støtteordninger for å styrke bosetting og beredskap i nord.

LO takker frivillige som har bidratt til å sikre de mange tusen ukrainske flyktningene hjelp. Vi oppfordrer alle til å strekke ut en støttende hånd til russere og ukrainere som bor og/eller oppholder seg i Norge, og som ikke bærer ansvar for Putins krigshandlinger. Ukrainske flyktninger må ivaretas med åpne armer og samtidig få hjelp til å komme seg raskere ut i arbeidslivet, uten at dette undergraver norske krav til anstendig arbeid, ryddige forhold og organisert arbeidsliv.

Vi er glade for den omfattende støtten regjeringen gir til Ukraina gjennom Nansen-programmet. Innsatsen må intensiveres framover. Den må også sikre rask og effektiv støtte til sivile aktører. Ukrainsk fagbevegelse vil spille en avgjørende rolle i gjenoppbyggingen av landet, og vi forventer

at regjeringen støtter krav om respekt for faglige rettigheter i alle støtteordninger Norge har ansvar for, promoterer dette i internasjonale sammenslutninger og stiller krav til norske bedrifter om det samme.

Samtidig som vi styrker forsvaret, må vi også jobbe for å oppnå nedrustning og nye nedrustningsavtaler. Norge har tidligere stått i spissen for banebrytende initiativer til nedrustning internasjonalt. Der bør ambisjonene fortsatt ligge. LO ber regjeringen tilrettelegge for at vi fortsatt har et levende sivilsamfunn som er kunnskapsrikt, engasjert i og mobiliserer til nedrustning.

LO mener at Norge må gjøre kjernefysisk nedrustning til en diplomatisk topp-prioritet og reetablere det humanitære initiativet vi tok for nesten ti år siden, og som bidro til FN-traktaten som forbyr atomvåpen. Norge må arbeide for at NATO-land med atomvåpenstater forplikter seg til å forhandle om kjernefysisk nedrustning og for en doktrine om ikke å bruke atomvåpen først. Vi mener at sanksjonene mot Russland ikke må lettes uten at forhandlinger om kjernefysisk nedrustning stilles som vilkår. LO mener videre at Norge bør ratifisere FN-traktaten mot atomvåpen og arbeide for at traktaten innlemmes i NATOs nedrustningsstrategi.

Rammene for vår utenriks- og sikkerhetspolitikk er endret. Det vil ta lang tid å gjenoppbygge en god naborelasjon til Russland etter at krigen er over. Det er viktig at vi opprettholder kontakt med russisk sivilbefolkning så langt det er mulig, for etter hvert å kunne gjenoppta også et mer organisert samarbeid med staten Russland. LO ber russisk fagbevegelse og andre ta avstand fra invasjonen og jobbe aktivt for dialog og fred.

LO mener at en reell og varig fred i Europa må bygge respekt for folkeretten, demokrati og menneskerettigheter. Kampen i Ukraina er også en kamp for demokrati og folkestyre. Fagbevegelsen spiller en avgjørende rolle i å styrke demokrati, bekjempe ulikhet og forebygge konflikter. LO oppfordrer regjeringen til å støtte demokratiske krefter i Russland og Ukraina der det er mulig, og støtte internasjonal fagbevegelse som en sentral del av vår utenrikspolitikk for å forsvare organisasjonsretten og rettferdig fordeling.

Krigen er en smertelig påminnelse om hvor skjørt demokratiet er i møte med autoritære krefter, og hvordan økt ulikhet og konsentrasjon av makt øker risikoen for konflikter. Anstendig arbeid og sosial dialog er viktig for konfliktforebygging og demokrati. LO mener at et levedyktig demokrati er avhengig av bred deltakelse fra store, medlemsbaserte organisasjoner. Fagbevegelsen er en slik demokratibyggende kraft. Å støtte opp under sivilsamfunnet og styrking av fagbevegelsen internasjonalt må derfor være en sentral oppgave for den norske regjeringen også i konfliktforebyggende øyemed.

Et seriøst arbeidsliv – også etter valget i 2025

Faglige og sosiale rettigheter er under press over hele verden – også i Norden. I våre naboland Finland og Sverige angriper borgerlige regjeringer, med støtte fra ytre høyre, streikeretten og arbeidsretten. De bygger ned sivilsamfunnet og gjør de rike enda rikere.

I Norge står vi bedre rustet enn mange andre land til å forsvare demokrati og sosiale rettigheter, takket være en sterk fagbevegelse og de mange viktige seirene vi har vunnet. Men heller ikke vi er immune mot den utviklingen vi ser rundt oss. Et anstendig og velorganisert arbeidsliv kan ikke tas for gitt, det må bygges og vedlikeholdes hver eneste dag.

Et organisert arbeidsliv er det viktigste tiltaket mot useriøsitet og sosial dumping. Styrket organisasjonsgrad vil derfor være avgjørende for de bransjene som sliter mest med useriøsitet og sosial dumping. Skal LO klare å gjøre noe med dette, trenger vi en regjering som står på vår side, og som deler våre mål: faste, direkte heltidsstillinger og trygghet for lønn og arbeid.

Fagbevegelsen må gå i fronten for å nå målet om et godt arbeidsliv for alle i Norge. Men vi må ha solid støtte fra politikken, slik vi har hatt det i denne regjeringsperioden. Etter åtte år med en regjering som anerkjente det uorganiserte arbeidslivet, og som gjennomførte en rekke destruktive østehøvelkutt i offentlig sektor, har Norge de siste fire årene hatt en regjering som har påbegynt en storrengjøring av arbeidslivet. Aldri i nyere norsk historie har et så omfattende arbeid blitt gjort på så kort tid. Nye og strenge reguleringer av bemanningsselskapene, et forsterket arbeidstakerbegrep og styrkede rettigheter til faste og hele stillinger er bare noe av det som er igangsatt. Høyres og Fremskrittspartiets generelle adgang til midlertidige ansettelser er reversert, og fagforeningsfradraget er mer enn doblet. Dette er et markant brudd med mange års usosial høyrepolitikk og vil være en viktig del av kampen mot utviklingen av et mer klassedelt Forskjells-Norge.

Både Høyre og Fremskrittspartiet har kommet med klare løfter om at de vil reversere dersom de kommer til makten. «Lover å fjerne innleieforbud om hun blir statsminister igjen», skrev Aftenposten om Erna Solberg og bemanningsbransjen i 2023. Vi vet fra før at de er uvillige til å ta kraftige grep mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet, at de svekker det organiserte arbeidslivet, og at de har utvidet adgangen til midlertidige ansettelser hver gang de har fått muligheten.

Et regjeringsskifte i Norge i 2025 vil bety at løsarbeid og innleie av arbeidskraft skal liberaliseres igjen. Det vil bli gjort under påskudd av at de skal skape et springbrett inn i arbeidslivet for dem som i dag står utenfor. Men midlertidig ansettelse er ikke et springbrett til fast ansettelse. Det er bare et springbrett til en evig runddans mellom midlertidige jobber og en tilværelse preget av usikkerhet for morgendagen.

I en tid der folk trenger økt trygghet, der vi har hatt dyrtid og mange har hatt vanskeligheter med å få endene til å møtes, vil Høyre og Fremskrittspartiet øke utryggheten. I stedet må vi gå motsatt vei: LO vil jobbe for at bemanningsbransjen i sin nåværende form avvikles på sikt og erstattes av hele og direkte stillinger. Dette må skje over tid og gjennom bruk av ulike virkemidler. Forskriftsadgangen i arbeidsmiljøloven til å forby innleie må tas i bruk i flere bransjer og områder der vi mener det er nødvendig, slik det har blitt gjort innen bygg i Oslofjordområdet.

En sterk og aktiv fagbevegelse er avgjørende for å lykkes i kampen mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet. Tillitsvalgte, klubber og lokalavdelinger utgjør førstelinjeforsvaret for det gode og seriøse arbeidslivet

- dels ved å identifisere problemer så tidlig i fasen at de er mulige å håndtere
- dels ved å bygge solidariske fellesskap mellom dem som er utsatt for sosial dumping, og dem som ikke er det
- dels ved å løse helt konkrete problemer: reise lønnskrav, stille makt bak krav om opprydding og formulere politiske og faglige krav som kan forebygge mot nye problemer

Å sette arbeidere i stand til å hevde og kjempe for sine rettigheter, også når de er i en sårbar situasjon, er avgjørende for å lykkes i kampen mot sosial dumping.

Myndighetenes trusselvurderinger viser hvordan kriminelle aktører har en hær av hjelpere til råddighet i form av advokater, revisorer og andre medhjelpere. Den eneste måten å trenge gjennom denne muren av falske dokumenter og skallselskaper på er ved å få arbeiderne som utnyttes, til å fortelle. Skal de gjøre det, trenger de en grunn. Og de må vite at de har oddsen på sin side.

Utenlandske arbeidstakere blir i deler av norsk arbeidsliv utsatt for sosial dumping, farlig arbeidsmiljø, lønnsstyveri og grov utnytting. De groveste tilfellene er tvangsarbeid. Å gi utenlandske arbeidstakere informasjon om rettigheter i arbeidslivet, tilbud om medlemskap i fagforening og bistand til å få oppfylt sine rettigheter er noe av det viktigste vi kan gjøre for å opprettholde et seriøst arbeidsliv. LO vil, i samarbeid med Fair Play Bygg og andre aktører, fortsette kampen mot sosial dumping og arbeidslivskriminalitet i de mest utsatte delene av norsk arbeidsliv.

Det kollektive avtaleverket og arbeidsmiljøloven legger premissene for hvordan arbeidslivet utvikler seg. Da er det viktig at det organiserte arbeidslivet styrkes. LO mener derfor det er behov for en grundig og helhetlig gjennomgang av arbeidsmiljølovens bruk av begrepene «tariffavtale» og «tillitsvalgt». Dagens lave krav til hva som er tariffbundet bedrift i arbeidsmiljølovens forstand, og den vide adgangen til gjennomsnittsberegning av arbeidstid er et eksempel på undergraving av det organiserte arbeidslivet og at normalarbeidsdagen settes under press. I arbeidsmiljøloven og i annet relevant regelverk må derfor «tariffavtale» gjennomgående henvise til tariffavtale med fagforening med innstillingsrett og «tillitsvalgt» henvise til tillitsvalgte med reelle rettigheter etter hovedavtaler.

Kollektiv søksmålsrett for fagforeninger ved ulovlig innleie ble fjernet av Erna Solbergs regjering i 2015 og deretter gjeninnført av Støre-regjeringen i 2022. LO mener kollektiv søksmålsrett bør evalueres og at omfanget bør vurderes utvidet til brudd på regler om fast og midlertidig ansettelse samt klassifisering av arbeidstaker og oppdragstaker. Videre ønsker vi å styrke stillingsvernet og retten til å stå i stilling ved brudd på reglene.

LO mener også at solidaransvarordningen må styrkes. Bestemmelsen om unntak for solidaransvar for innleide når utleiebedriften går konkurs, bør fjernes. Tidsfristene for å fremme krav må forlenges, fra dagens tre måneder til tolv måneder, og ansvaret må gå hele veien opp til bestiller. Både lønnsgarantiordningen og konkurslovgivningen må styrkes, slik at arbeidstakere som utsettes for lønnsstyveri, raskt kan sikres den lønna de har krav på.

Regjeringen har påbegynt en styrking av Arbeidstilsynet, men tilsynet må tilføres ytterligere ressurser i årene framover. Dreiningen av innsats knyttet til a-krim har ført til færre kontroller i arbeidslivet for øvrig. Dersom det ordinære tilsynsarbeidet svekkes, vil useriøsitet og arbeidslivskriminalitet kunne bre om seg ytterligere.

Selv om det ikke er noen som ønsker sluttresultatet av utbredt sosial dumping – et uproduktivt, umoderne og i verste fall kriminelt arbeidsliv, preget av forskjellsbehandling og diskriminering, der tillit erstattes av unødig kontroll, prosedyrer og byråkrati – er det et slikt arbeidsliv vi risikerer

å få. Og det er et slikt arbeidsliv som har bredt om seg til å bli en ny normaltilstand i flere europeiske land.

I Norge er vi så heldige at vi fremdeles har faglig og politisk kraft nok til å stå imot en slik utvikling. Når vi har en regjering som står på arbeidstakernes side, er det mulig for oss å velge en annen vei.

2025 er derfor et retningsvalg for arbeidslivet vårt og for landet vårt – for ansettelsestryggheten, medbestemmelsen, for anstendige lønns- og arbeidsforhold og et samfunn der vi alle kan stå i øyehøyde med hverandre.

Uttalelse om Myanmar

LO mener det er nødvendig med politisk handling som følge av de alvorlige overgrepene på sivilbefolkningen i Myanmar etter militærkuppet i 2021. Militærjuntaen fører krig mot egen befolkning, og menneskerettigheter brytes daglig. Flere tusen er drept, flere titalls tusen er fengslet, og millioner mennesker er fordrevet.

ILOs undersøkelseskommisjon har rapportert om manglende organisasjonsfrihet og tvangsarbeid i Myanmar. Militærjuntaen har ikke fulgt opp anbefalingene fra undersøkelseskommisjonen om etterlevelse av ILO-konvensjonene. ILOs styre har anbefalt at den internasjonale arbeidskonferansen vurderer tiltak under artikkel 33 for å sikre at Myanmar overholder kommisjonens anbefalinger. I mars 2025 trosset den uavhengige fagbevegelsen militærjuntaen og demonstrerte med krav om at ILO skulle påberope seg artikkel 33 i vedtektene og strengt håndheve undersøkelseskommisjonens anbefalinger – dette for å bidra til å stanse tvangsarbeid, barnesoldater, tvangsrekruttering til militæret og bombing av landsbyer.

LO støtter kravet fra The Confederation of Trade Unions of Myanmar (CTUM) og Industrial Workers Federation of Myanmar I (WFM) om at ILO må innføre tiltak under artikkel 33 mot Myanmar.

LO mener det må innføres omfattende økonomiske sanksjoner mot militærjuntaen i Myanmar. Investeringer og import/eksport går via banker som samarbeider med militærjuntaen, og vekslingskursen settes kunstig høy slik at juntaen får mellomlegget. I tillegg kommer skatter og avgifter og leie av produksjonsareal. All investering i og handel med landet er med på å bidra til at juntaen kan fortsette sine overgrep mot sivilbefolkningen.

LO krever at den norske regjering instruerer Finansdepartementet til å trekke ut investeringene som Statens pensjonsfond utland har i selskaper som er engasjert i Myanmar. Den politiske avgjørelsen må kunngjøres internasjonalt for å påvirke at andre stater følger etter. LO mener at direkte norske investeringer i Myanmar er uakseptable på nåværende tidspunkt.

Fagforeningene, som har gått under bakken, rapporterer om lønninger arbeiderne ikke kan leve av. Det er utstrakt bruk av dagarbeid og tvangsarbeid. Tillitsvalgte blir fengslet for sitt arbeid. Det er ikke mulig for norske selskaper å gjøre reelle aktsomhetsvurderinger. Regjeringen må gå ut med en klar oppfordring til norsk næringsliv om at all import fra Myanmar må opphøre.

Mye tyder dessuten på at bistand som kanaliseres gjennom FN og andre organisasjoner som har avtale med militærjuntaen, er med på å finansiere krigføringen mot sivilbefolkningen. I tillegg blir slik humanitær hjelp bare delt ut i militærkontrollerte områder. Dette betyr at de som trenger bistanden mest, ikke får hjelp. Norge må sikre at norsk bistand ikke kommer juntaen til gode, og at den kommer fram til befolkningen i de frigjorte områdene.

LO er klar over at ensidig norsk handling ikke er nok. Derfor må Norge, i tillegg til å iverksette tiltakene over, arbeide opp mot EU, ILO og andre internasjonale organisasjoner for å bidra til at tiltak av tilsvarende karakter også iverksettes av andre stater. Det er særlig forstemmende at EU fortsetter å inkludere Myanmar i «Everything but Arms»-ordningen som gir produkter fra Myanmar tollfri tilgang til det europeiske markedet, og dermed stimulerer import fra landet. Norge må arbeide for at EU utelukker land som bryter arbeidstakerrettighetene og andre menneskerettigheter, fra ordningen.

Bare gjennom slike tiltak kan verdenssamfunnet vise styrke overfor Myanmar's militærregime på en måte som framtvinger demokratisering og menneskerettigheter.

Landsorganisasjonen i Norge

Torggata 12, N-0181 Oslo

E-post: lo@lo.no

Telefon: 23 06 10 00

lo.no

